

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.03.042>

УДК 027(430):025.2:004.77:004.4

Юрій Ковтанюк,

<https://orcid.org/0000-0002-4120-1875>,

кандидат історичних наук,

заступник генерального директора з наукової роботи,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

вул. Володимирська, 62, Київ, 01601, Україна

e-mail: y.kovtaniuk@gmail.com

Галина Безпала,

<https://orcid.org/0000-0002-2876-4462>,

наукова співробітниця,

відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: bezpala@nbuv.gov.ua

Культура стартує по-новому: цифрові програми для бібліотек і архівів Німеччини та України

Мета роботи – дослідити інноваційні проекти для бібліотек та архівів, які демонструють глобальну трансформацію знань в епоху цифровізації, проаналізувати результати впровадження німецької цифрової програми WissensWandel за підтримки Німецької бібліотечної асоціації (dbv). **Методи дослідження** ґрунтуються на системному та структурному підходах, включаючи міждисциплінарний підхід. **Наукова новизна** полягає у визначенні впливу програми фінансування WissensWandel на культурну та соціальну активність суспільства під час пандемії, а також на розвиток цифрових пропозицій. З'ясовано, що запуск цієї програми в рамках ініціативи майбутнього Neustart Kultur у 2020 р. сприяв розширенню нових типів сервісів із передачі знань та доступу до книжкових і медіа-колекцій. Висвітлено, як облаштування креативних просторів для спільної цифрової творчості в бібліотеках сприяло виконанню їхньої функції як місць зустрічей у демократичному дискурсі. **Висновки.** Реалізація проектів у рамках програми WissensWandel не тільки закріпила фундамент для інновацій, але й сприяла розширенню цифрових можливостей. Тепер необхідно сконцентруватися на утвердженні та розширенні цих цифрових ініціатив для довготривалого використання їх потенціалу в соціальних та культурних сферах. Інноваційні послуги, які з'явилися у бібліотеках та архівах Німеччини в результаті впровадження програми WissensWandel, відіграють важливу роль у розвитку цих установ, охоплюючи широкий спектр активностей, розширені цифрові колекції, вдосконалені онлайн-платформи для доступу до ресурсів та інтерактивні навчальні інструменти. Водночас програма сприяла впровадженню технологій штучного інтелекту для каталогізації та пошуку документів, а також розвитку мобільних додатків, що забезпечують користувачам легший доступ до бібліотечних і архівних матеріалів. Це все сприяло розвитку освітніх програм, які розробляють навички критичного мислення та медіаграмотності, що є надзвичайно важливим у сучасному інформаційному суспільстві. Всі ці ініціативи не лише підвищують доступність і користь бібліотечних та архівних ресурсів, але й сприяють формуванню громадської думки та підтримці освітньої місії у суспільстві.

К л ю ч о в і с л о в а: бібліотека, програма WissensWandel, демократичний дискурс, трансформація культурного і освітнього ландшафту, цифровізація.

Актуальність теми дослідження. Вираз «трансформація знань» влучно описує глибокі перевтілення, які сформували культурний та освітній ландшафт за останні роки та десятиліття у всьому світі. З приходом цифровізації в культуру та суспільство кардинально змінився характер знань, їх доступність і те, як ми з ними поводимося. Бібліотеки й архіви, як заклади пам'яті та установи, що зберігають культурні цінності, стикаються з викликами цифрових новацій і постійно зазнають еволюційних змін. Розвиток подій показує,

що соціальний мандат щодо збереження культурних цінностей і забезпечення їх доступності набуває особливої актуальності в часи цифровізації.

Аналіз досліджень та публікацій. У передмові до підсумкового звіту по впровадженню програми WissensWandel Клаудія Рот (Klaudia Roth), депутатка Бундестагу, уповноважена федерального уряду з питань культури та медіа зазначає, що бібліотеки та архіви, як організуючі та посередницькі установи, що забезпечують доступ до культури, знань, достовірної інформації, спільно з іншими закладами культури виступають за освіту, інформацію та культурну участь у демократичному суспільстві. Пандемія поставила наше соціальне та культурне життя перед неочікуваними викликами. Це також підкреслило важливість бібліотек та архівів як місць, що зберігають та передають культуру та знання, гарантують вільний доступ до інформації і сприяють збереженню історичної спадщини. Раптове обмеження фізичного доступу до цих об'єктів висунуло на перший план цифрові пропозиції. Незважаючи на те, що великі державні архіви і наукові бібліотеки вже активно впроваджують цифровізацію і використання мережевих технологій, подальша потреба в цифровому розвитку залишається очевидною [4]. Одним із ключових рішень стала цифрова програма WissensWandel для бібліотек і архівів. Ця ініціатива заохочує створення та розширення стійких цифрових пропозицій, маючи на меті диверсифікацію спектру послуг і забезпечення їх широкої доступності у сучасний спосіб, незалежно від доступності установи для фізичного відвідування.

Мета статті – дослідження німецьких інноваційних проєктів для бібліотек та архівів, які демонструють глобальну трансформацію знань в епоху цифровізації, аналіз результатів впровадження цифрової програми WissensWandel за підтримки Німецької бібліотечної асоціації (dbv).

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання стійкості відіграє центральну роль у поточних дискусіях щодо цифрової інфраструктури. Стійкість у контексті цифрової інфраструктури може означати безпеку, надійність, доступність даних та систем, що є фундаментальними аспектами для їх ефективного і тривалого використання. Це стає критично важливим з огляду на зростаючу кількість даних, що потребують обробки та зберігання, а також враховуючи кіберзагрози, що вимагає надійних рішень для захисту цих даних. Вчені по всьому світу підкреслюють важливість постійного збереження даних та їх доступності. Цифрові інфраструктури є не просто екзистенційними елементами, але й результатом конкретних інтересів та цілей. Рудольф Мумментгалер (Rudolf Mumenthaler), доктор філософії, професор бібліотекознавства у Швейцарському інституті інформаційних наук при Університеті прикладних наук (HTW – Hochschule für Technik und Wirtschaft Cur) у місті Кур, стверджує: «Динамічний розвиток у сфері передачі інформації впливає не лише на окремі університетські бібліотеки, а також на [публічні] бібліотеки. Щоб задовольнити мінливі вимоги користувачів, необхідно розробити нові послуги та адаптувати внутрішню організацію» (переклад – Г.Б.) [7]. Доцент Королівської школи бібліотечних та інформаційних наук (Копенгаген) Генрік Йохумсен (Henrik Jochumsen) у колективній праці стосовно розширення можливостей, участі в інноваційних процесах публічних бібліотек ще у далекому 2014 р. зазначав: «Всупереч усім пророцтвам про її загибель, публічна бібліотека не мертва. Натомість протягом останнього десятиліття ми спостерігаємо перетворення з більш-менш пасивної колекції книг та інших засобів масової інформації на

активний простір для досвіду та натхнення. Ключові слова зміни: «від колекції до підключення» або навіть «від колекції до створення»... трансформація «від цеглин до кліків» (*переклад – Г. Б.*) [6].

Цифрова програма WissensWandel у рамках ініціативи Neustart Kultur тривала впродовж трьох років, з 2020 р. до червня 2023 р. Основними напрямками реалізації проєкту стали:

- *пропозиції цифрових медіа* (електронні книги, стріми (потоківі послуги), бази даних, пропозиції електронного навчання);
- *посередницькі пропозиції щодо цифрової освіти, навичок та культури* (семінари, організація робочих місць, навчальні кімнати);
- *оцифрування та підготовка фондів до їх цифрової обробки, надання до них доступу та передача* (оцифрування, придбання техніки для сканування);
- *цифрова інфраструктура* (система RFID¹, самостійне бронювання, мобільні пристрої, бібліотечне програмне забезпечення, бібліотека речей).

Мета проєкту WissensWandel полягає у підтримці публічних бібліотек та архівів, які підпорядковуються муніципальним, церковним, незалежним або неурядовим організаціям, а також установам, відповідальним за навчання та підвищення кваліфікації у бібліотечному та архівному секторах.

У рамках програми по всій країні було реалізовано 751 проєкт на загальну суму понад 26 млн євро, що сприяло не тільки полегшенню наслідків пандемії для цих установ, але й зміцнило їх для нового початку після локдауну через розширення цифрових пропозицій, розроблення нових форматів комунікації та модернізацію цифрової інфраструктури. На думку Фолькера Геллера (Volker Heller), федерального голови Німецької бібліотечної асоціації, завдяки цій цифровій програмі бібліотеки протидіють цифровому розриву в суспільстві [9]. Ральф Якоб (Ralf Jakob), голова федеральної асоціації архіваріусів (VdA, Verband deutscher Archivarinnen und Archivare), підкреслює, що необхідність оцифрування архівів була пов'язана не лише з особливими викликами під час пандемії. За останні десятиліття робота в архівах значно змінилася завдяки цифровим медіа, а також зазнали змін очікування і побажання користувачів, особливо науковців. Розвиток у бік сучасного суспільства знань та інформації змінює вимоги до роботи архівів. У часи, коли зростає кількість фейкових новин, архіви гарантують непідробленість та достовірність інформації, що є їх унікальною перевагою. Завдяки своєму історичному розвитку та досвіду, набутому фахівцями, що тут працюють, архіви не тільки забезпечують автентичність інформації та її довгострокове збереження, але й дозволяють верифікувати її, аналізуючи контекст, у якому вона була створена. А, отже, архівні джерела мають розвиватися, а результати мають бути представленими на онлайн-порталах. Тільки так вони можуть викликати зацікавленість громадськості та бути використаними для різноманітних цілей [8]. За словами доктора Йоахіма Кемпера (Dr. Joachim Kemper), директора міського архіву та абатства Ашафенбург, прихильника оцифрування бібліотек, архівів і музеїв, піонера у сфері культурного менеджменту, архівам, на відміну від музеїв чи бібліотек, не потрібно конкурувати на «ринку»,

¹ RFID (Radio Frequency Identification) – радіочастотна ідентифікація об'єктів. На ці об'єкти нанесені так звані транспондери, або RFID-мітки, що призначені для запису та читування даних про об'єкт. Кожна RFID-система складається з таких пристроїв, що в автоматизованому режимі записують дані в транспондери, і таких, що автоматично зчитують ці дані із транспондерів.

їхнім основним завданням є управління документами та інформацією, тому фізичний доступ до них зазвичай обмежений через вагомі причини: документи можуть бути вразливими, а деякі з них особливо чутливі з точки зору вмісту. На його думку, існують величезні можливості у відкритті цифрових каналів, щоб зробити ці цінні сховища знань доступними для більшої аудиторії. Відкритість означає, перш за все, демократизацію знань і більшу прозорість [10]. Доступ до архівів приносить користь освітнім установам, таким як школи, університети, науково-дослідні інститути. Правильне поводження з першоджерелами та їх інтерпретація має стояти на першому місці порядку денного інформаційного суспільства, що стрімко розвивається. Архіви можуть сприяти якійсь освіті та сприяти поширенню знань. На думку доктора Кемпера, при правильному підході можна охопити групи, які раніше навіть не знали про існування архівів. Цифрова програма WissensWandel відкриває для цього широкі перспективи [10].

Під час підведення підсумків впровадження цифрової програми WissensWandel, за ініціативи федеральної виконавчої директорки Німецької бібліотечної асоціації Барбари Шлейхаген (Barbara Schleihagen), відбулося робоче засідання, на якому учасники, а саме: консультантка з питань культури та освіти в Німецькій асоціації міст докторка Міхаела Стоффельс (Michaela Stoffels), заступниця директора Бременської міської бібліотеки Лючія Вердер (Lucia Werder) та директор міського архіву Лейпцига доктор Міхаель Рупрехт (Dr. Michael Ruprecht) – одночасно заявили про важливість програми WissensWandel, яка стала каталізатором для розвитку цифровізації у бібліотеках та архівах [9].

Інноваційні послуги, що з'явилися в бібліотеках та архівах Німеччини в результаті впровадження програми WissensWandel:

Розумна співпраця: нові пропозиції для роботи та кар'єри. Публічна бібліотека Ганновера (Stadtbibliothek Hannover) запустила програму «ПОЧАТИ. Успіхів у роботі та кар'єрі». За словами директора бібліотеки професора Тома Бекера (Tom Becker), завдання полягало в тому, щоб ширше позиціонувати себе для користувачів, а також охопити нові цільові групи, зокрема, професійно-технічні школи. Програма включала: курси електронного навчання, що стосувалися лідерства, комунікації та самоуправління в компаніях; розподіл бібліотечного простору, де користувачі могли знайти книги та медіа-програми, тести на профпридатність, тести з німецької мови тощо; лекції за чашкою кави, експертні дискусії та діалоги, презентації книг для різних цільових груп про професійний світ у часи цифрових трансформацій [5].

Нові пропозиції в мовному та аудіовізуальному навчанні. У публічній бібліотеці Кельна (Stadtbibliothek Köln) створена професійна студія соціальних медіа з аудіовізуальним контентом, доступним всім громадянам. У рамках проекту було проведено первинне навчання працівників і відвідувачів бібліотеки. На чотирьох наступних семінарах відвідувачі вивчали аудіовізуальну продукцію та створювали відео, подкасти, ток-шоу та аудіофайли з акцентом на багатомовність, різноманітність та міжкультурну компетентність. Існуючу пропозицію електронного навчання було розширено, долучено словниковий тренажер для тих, хто вивчає мову (для різних вікових категорій). Концепції семінару, створені в рамках проекту, публікувалися в роздатковому матеріалі під назвою: «Вакуум в голові? Наскільки крутими можуть бути знання – і яке відношення до цього має публічна бібліотека Кельна?» (переклад – Г.Б.). Завдяки цифровій програмі WissensWandel у публічній бібліотеці Ротвайля (Stadtbücherei

Rottweil) вдалося створити TechnoThek: у вхідній зоні бібліотеки можна знайти огляд усього спектру цифрових можливостей прокату. Охоплено широкий асортимент – від конструкторів і наборів для програмування до пристроїв для читання електронних книг, від віртуальних окулярів та іншої цифрової розважальної електроніки до планшетів і лічильників електроенергії. Доступні об'єкти з картинками та текстом відображаються на магнітній стіні разом із пропозицією взяти їх на прокат та спробувати вдома. Співробітниця бібліотеки Софія Міллер (Sophia Miller) вважає, що розширення кругозору, отримання нових вражень і, що не менш важливо, веселі розваги так само бажані, як і активне здобуття знань та навичок як для молодих, так і для дорослих [9].

*Під девізом «Одна для всіх. Картка Метрополь!» регіону Рейн-Неккар*² (Metropolregion Rhein-Neckar). «Чудово – нарешті те, чого я давно хотів!» (переклад – Г.Б.) – результат опитування користувачів під час впровадження медіа-пошуку «Метрополь». За кошти програми WissensWandel некомерційною асоціацією Metropol-Card-libraries Rhein-Neckar e.V. була створена спільна бібліотечна картка для бібліотек регіону. Проект розпочався з 37 муніципалітетів регіону Рейн-Неккар. На сьогодні існує 43 установи, до фондів яких можна отримати доступ за допомогою стандартного пошуку. Здійснюючи пошук у всіх або вибраних бібліотеках, користувачі можуть швидко отримати інформацію про наявність та місцезнаходження медіа-файлів, які вони шукають. Функція картки спочатку пропонує бібліотеки поблизу, з метою мінімізації шляху. Крім того, платформа також доступна для завантаження у вигляді мобільного додатку. У майбутньому між бібліотеками можуть виникнути ефекти синергії, що сприятимуть більш раціональному використанню наявних ресурсів. Медіа-пошук «Метрополь» поєднує місто та країну і сприяє створенню рівних умов життя.

Переосмислення роботи архівів під гаслом: координація цифровізації архівів із побажаннями користувачів. Муніципальний архів Мюнстера (Stadtarchiv Münster) пропонує у вільному доступі файли, документи, карти та фотографії, що стосуються історії міста. Завдяки програмі WissensWandel було створено безкоштовну послугу сканування, що базується на конкретних побажаннях користувачів і забезпечує онлайн-використання. У разі зацікавленості тим чи іншим історичним джерелом з архіву достатньо надіслати лист. Після цього архівні матеріали будуть оцифровані та оприлюднені на порталі «Архів у Північному Рейні-Вестфалії» (якщо документ немає юридичної підстави для заборони). Окрім цього, оскільки старі документи часто важко прочитати та зрозуміти, співробітниками архіву були зроблені описи різних типів джерел. Ці посібники для читання та інтерпретації доступні в цифровому варіанті та у друкованій версії.

Використання штучного інтелекту і громадянської науки для створення доступу до пам'яті Нордгаузена у міському архіві Нордгаузена (Stadtarchiv Nordhausen). Міський архів – це пам'ять про Нордгаузен з майже 900-річною офіційно задокументованою історією міста. Особливим скарбом є колекція печаток, яку вважали втраченою та яка була відновлена під час сенсаційної архівної знахідки у 2017 р. Близько 7000 печаток колекції вже оцифровано.

² Регіон Рейн-Неккар, у минулому «Трикутник Рейн-Неккар» – регіон-метрополіс у Німеччині з населенням 2,4 млн, розташований на перехресті земель Баден-Вюртемберг, Рейнланд-Пфальц і Гессен, у Верхньорейнській низині на місці впадіння річки Неккар у річку Рейн.

За допомогою широкої громадськості у рамках спільного проєкту з професійними вченими справа поступово розвиватиметься. Міський архів Нордгаузена створює відео та інші медіа-ресурси, що можна використовувати як «відкриті освітні ресурси» в інших контекстах. Колекція підключена до Центральної німецької архівної мережі та знаходиться у вільному доступі. Університет Мангайма (Mannheim) використовує колекцію печаток для створення штучного інтелекту в рамках пілотного проєкту з автоматизованого розпізнавання зображень. Для цього організуються два хакатони, результати яких будуть опубліковані у вільному доступі. Зв'язок громадської, наукової та архівної сфер, інноваційні дослідження штучного інтелекту та вільний доступ до результатів досліджень роблять проєкт «*Міський архів Нордгаузена*» взірцевим для інших установ.

Українські бібліотеки, як і бібліотеки Німеччини, завжди були та залишаються воротами у світ, місцем отримання знань та інформації. У часи цифровізації вони також потребують трансформації знань, переходу від попередньої місії – видачі бібліотечних ресурсів, пропозиції заходів, що сприяють читанню, до жвавого простору з високою якістю місця перебування та різними можливостями для обміну ідеями та подальшої освіти. Інноваційні ініціативи німецьких публічних бібліотек і архівів можуть слугувати поштовхом для впровадження подібних цифрових пропозицій для бібліотек і архівів України. В Україні з 1 жовтня 2023 р. стартував новий міжнародний проєкт «Бібліотека – місце сили!», який підтримується Європейським Союзом за програмою «Дім Європи». ВГО «Українська бібліотечна асоціація» разом із Центральною бібліотекою міста Берлін (Німеччина) планують перетворити 5 бібліотек на деокупованих територіях України (Харківської, Київської, Чернігівської, Сумської та Херсонської областей) на «місця сили» для громад та внутрішньо переміщених осіб. Ідея проєкту полягає в тому, щоб дати новий поштовх для розвитку цих бібліотек через навчання персоналу новим підходам організації роботи у бібліотеках. Проєкт передбачає:

- ✓ візит фахівців із відібраних бібліотек та представників влади (керівників відділів культури обраних міст) до інноваційних бібліотек Берліну;
- ✓ організацію двотижневого онлайн-тренінгу для бібліотек-учасниць з метою формування нових проєктних ідей та послуг;
- ✓ менторство від німецьких бібліотекарів;
- ✓ розробку та впровадження бібліотекою-учасницею принаймні однієї нової послуги у своїй громаді до завершення проєкту;
- ✓ онлайн-навчання фандрейзингу та проєктній діяльності;
- ✓ забезпечення технічних ресурсів;
- ✓ створення тематичного блогу [2].

Як пропозиція для НБУВ – створення тематичного блогу з прикладами інноваційних послуг для натхнення інших бібліотек та бібліотекарів.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського прагне до впровадження інноваційних послуг та інтегрує їх у свою роботу. Оскільки НБУВ є науковою установою, то зосереджена у своїй роботі на задоволенні інтелектуальних потреб і підтримки наукових досліджень. Упродовж 2020–2023 рр. НБУВ був впроваджений цифровий проєкт ResearchUA – *бібліотечна цифрова платформа підтримки наукових досліджень*. Цей бібліотечний сервіс орієнтований на розвиток електронної дослідницької інфраструктури України та формування всеукраїнського цифрового наукового простору, а саме: акумуляцію, інтеграцію,

ефективне використання і входження наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів України до сучасних світових цифрових комунікацій [3]. НБУВ має також потужну цифрову бібліотеку історико-культурної спадщини, яка долучена до міжнародних цифрових проєктів, зокрема:

✓ *Europeana* – європейська електронна бібліотека, загальноєвропейський портал для доступу до культурного надбання у цифровому вигляді із фондів бібліотек (не лише національних), а також архівів та музеїв Європи;

✓ *PPO* – Polonica Philosophica Orientalia (2018–2023) – це міжнародне дослідження за участі істориків філософії Польщі, Литви, України й Білорусі, що зосереджується на взаємозв'язку між філософією та політикою у різних регіонах Речі Посполитої, включаючи різні процеси побудови нації;

✓ *World Digital Library* (світова цифрова бібліотека) – міжнародна цифрова бібліотека, що створена за підтримки ЮНЕСКО та Бібліотеки Конгресу США. Світову цифрову бібліотеку започатковано з метою сприяння міжнародному та міжкультурному взаєморозумінню.

Крім того, до уваги користувачів бібліотеки представлена ще низка українських цифрових проєктів.

«Культура України» – проєкт, метою якого є інтеграція культури народів України у європейський і світовий інформаційний простір, зміцнення культурних зв'язків і формування позитивного іміджу України у світі; забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до надбавь української культури і мистецтва за допомогою мережі Інтернет; надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інтегрованим інформаційним ресурсом бібліотек, музеїв та інших закладів культури в єдиній точці доступу; створення електронних копій друкованих документів для збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури та запобігання фізичного зносу документів [1].

Проєкт *Diasporiana* – це українська діаспорна електронна бібліотека. Створення цифрових копій рідкісних і цінних еміграційних документів та видань різних років, доступ користувачів до яких може бути обмежений через їх відсутність у більшості бібліотек та архівів України, є одним із пріоритетів їх збереження та надання вільного доступу до них через мережу Інтернет як науковцям, так і всім бажаючим [1].

Проєкт *Libragia* включає оцифровані матеріали із фондів Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка та Державної наукової архівної бібліотеки і налічує більш як 400 найменувань преси українською, польською, російською, їдиш, німецькою, кримськотатарською мовами.

Проєкт «Історична спадщина України» – ця електронна бібліотека містить рідкісні та цінні видання з фонду Національної історичної бібліотеки України [1].

Метою проєкту «Старовинна гравюра» є оприлюднення великого зібрання різноманітних вітчизняних та зарубіжних гравюр XVI–XX ст. з фондів Одеської національної наукової бібліотеки.

Висновки. Інноваційні послуги, які з'явилися у бібліотеках та архівах Німеччини в результаті впровадження програми *WissensWandel*, відіграють важливу роль у розвитку цих установ, охоплюючи широкий спектр активностей, розширені цифрові колекції, вдосконалені онлайн-платформи для доступу до ресурсів та інтерактивні навчальні інструменти. Водночас програма сприяла впровадженню технологій штучного інтелекту для каталогізації та пошуку документів, а також

розвитку мобільних додатків, що забезпечують користувачам легший доступ до бібліотечних і архівних матеріалів. Це все сприяло розвитку освітніх програм, які розробляють навички критичного мислення та медіаграмотності, що є надзвичайно важливим у сучасному інформаційному суспільстві. Всі ці ініціативи не лише підвищують доступність і користь бібліотечних та архівних ресурсів, але й сприяють формуванню громадської думки та підтримці освітньої місії у суспільстві.

З огляду на приклади інноваційних послуг у бібліотеках Німеччини можна припустити на доцільність (вибірково) впровадження подібних послуг у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, варто включити інформаційно-аналітичні матеріали з медіаграмотності для науковців, дослідників, бібліотекарів.

Список бібліографічних посилань

1. Бібліотечні цифрові проєкти. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : вебсайт. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=DLIB&P21DBN=ELIB
2. Старт нового міжнародного проєкту «Бібліотека – місце сили!». *Українська бібліотечна асоціація* : вебсайт. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5133-start-novoho-mizhnarodnoho-proiektu-biblioteka-mistse-syly>
3. Цифровий проєкт НБУВ Research UA. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : вебсайт. URL: <http://research.nbuv.gov.ua>
4. Abschluss des Digitalisierungsprojekts «Wissenswandel». URL: <https://www.hannover.de/Leben-in-der-Region-Hannover/Bildung/Bibliotheken-Archive/Stadtarchiv-Hannover/Veranstaltungen-und-Projekte/Abschluss-des-Digitalisierungsprojekts-%E2%80%9EWissenswandel%E2%80%9C>
5. Förderprogramm «WissensWandel». URL: <https://www.bibliotheksverband.de/foerderprogramm-wissenswandel>
6. Jochumsen Henrik, Skot-Hansen Dorte u.a. Erlebnis, Empowerment, Beteiligung und Innovation: Die neue Öffentliche Bibliothek. URL: <https://www.fh-potsdam.de/sites/default/files/2022-07/bibliotheksberatung-jochumsen-erlebnis-empowerment-beteiligung-und-innovation-die-neue-%C3%B6ffentliche-bibliothek-landesfachstelle-fhpotdam-2017-03-01.pdf>
7. Mumenthaler Rudolf. Innovationsmanagement und Steuerung des Reformprozesses. URL: <https://zenodo.org/records/31313>
8. Neue Dimensionen für Neugierige und Experimentierfreudige. URL: <https://rottweil-inside.de/magazin/neue-dimensionen-fuer-neugierige-und-experimentierfreudige-1943.php>
9. WissensWandel. Digitalprogramm für Bibliotheken und Archive innerhalb von Neustart Kultur. Der Deutsche Bibliotheksverband e.V. : website. URL: <https://www.bibliotheksverband.de/wissenswandel-digitalprogramm-fuer-bibliotheken-und-archive-innerhalb-von-neustart-kultur>
10. WissensWandel for archives. URL: <https://www.tuijo.io/en/resources/insights/wissenswandel-for-archives.html>

References

1. Bibliotechni tsyfrovi proiekty [Library digital projects]. *V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine* [website]. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=DLIB&P21DBN=ELIB [In Ukrainian].
2. Start novoho mizhnarodnoho proiektu "Biblioteka – mistse syly!" [Launch of a new international project "Library is a place of power!"]. *Ukrainian Library Association* [website]. Retrieved from <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5133-start-novoho-mizhnarodnoho-proiektu-biblioteka-mistse-syly> [In Ukrainian].
3. Tsyfrovyyi proiekt NBUV Research UA [VNLUs digital project Research UA]. *V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine* [website]. Retrieved from <http://research.nbuv.gov.ua> [In Ukrainian].
4. Abschluss des Digitalisierungsprojekts "Wissenswandel". Retrieved from <https://www.hannover.de/Leben-in-der-Region-Hannover/Bildung/Bibliotheken-Archive/Stadtarchiv-Hannover/Veranstaltungen-und-Projekte/Abschluss-des-Digitalisierungsprojekts-%E2%80%9EWissenswandel%E2%80%9C> [In German].

5. Förderprogramm "WissensWandel". Retrieved from <https://www.bibliotheksverband.de/foerderprogramm-wissenswandel> [In German].

6. Jochumsen, Henrik; Skot-Hansen, Dorte; Hvenegaard Rasmussen, Casper. (2014). Erlebnis, Empowerment, Beteiligung und Innovation: Die neue Öffentliche Bibliothek. Retrieved from <https://www.fh-potsdam.de/sites/default/files/2022-07/bibliotheksberatung-jochumsen-erlebnis-empowerment-beteiligung-und-innovation-die-neue-%C3%B6ffentliche-bibliothek-landesfachstelle-fhpotsdam-2017-03-01.pdf> [In German].

7. Mumenthaler, Rudolf. (2014). Innovationsmanagement und Steuerung des Reformprozesses. Retrieved from <https://zenodo.org/records/31313> [In German].

8. Neue Dimensionen für Neugierige und Experimentierfreudige. Retrieved from <https://rottweil-inside.de/magazin/neue-dimensionen-fuer-neugierige-und-experimentierfreudige-1943.php> [In German].

9. WissensWandel. Digitalprogramm für Bibliotheken und Archive innerhalb von Neustart Kultur. Der Deutsche Bibliotheksverband e.V. [website]. Retrieved from <https://www.bibliotheksverband.de/wissenswandel-digitalprogramm-fuer-bibliotheken-und-archive-innerhalb-von-neustart-kultur> [In German].

10. WissensWandel for archives. Retrieved from <https://www.tuijo.io/en/resources/insights/wissenswandel-for-archives.html> [In English].

Yuriy Kovtaniuk,

<https://orcid.org/0000-0002-4120-1875>,

Candidate of Historical Sciences,

Deputy General Director for Scientific Work,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Halyna Bezpala,

<https://orcid.org/0000-0002-2876-4462>,

Researcher,

Department of International Information and Foreign Relations,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

CULTURE STARTS NEW: DIGITAL PROGRAMS FOR LIBRARIES AND ARCHIVES IN GERMANY AND UKRAINE

The purpose of the article is to explore innovative projects for libraries and archives that demonstrate the global transformation of knowledge in the digital age, to analyze the results of the implementation of the German digital program WissensWandel with the support of the German Library Association (dbv). **The research methods** are based on systemic and structural approaches, including an interdisciplinary approach. **Scientific novelty.** The impact of the WissensWandel funding programme on the cultural and social activity of society during the pandemic, as well as on the development of digital offerings, is determined. It has been found that the launch of this programme as part of the Neustart Kultur future initiative in 2020 contributed to the expansion of new types of knowledge transfer services and access to book and media collections. The article highlights how the arrangement of creative spaces for collaborative digital creativity in libraries has contributed to the fulfilment of their function as meeting places in democratic discourse. **Conclusions.** Thus, the implementation of the WissensWandel projects has not only laid the foundation for innovation, but also contributed to the expansion of digital opportunities. The focus now needs to be on consolidating and expanding these digital initiatives to ensure that their potential in the social and cultural spheres is realised in the long term. The innovative services that have appeared in German libraries and archives as a result of the implementation of the WissensWandel program play an important role in the development of these institutions, covering a wide range of activities, expanded digital collections, improved online platforms for accessing resources and interactive learning tools. At the same time, the program contributed to the introduction of artificial intelligence technologies for cataloging and searching documents, as well as the development of mobile applications that provide users with easier access to library and archival materials. All this contributed to the development of educational programs that develop critical thinking skills and media literacy, which is extremely important in today's information society. All these initiatives not only increase the availability and usefulness of library and archival resources, but also contribute to the formation of public opinion and support of the educational mission in society.

Keywords: library, transformation of the cultural and educational landscape, digitization.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
62, Volodymyrska str., Kyiv, 01601, Ukraine
3, Holosiivskyi Avenue, Kyiv, 03039, Ukraine
e-mail: y.kovtaniuk@gmail.com
e-mail: bezpala@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 24.04.2024 р.